EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 5.2.2014
COM(2014) 57 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par to, kā dalībvalstis īsteno Pamatlēmumus 2008/909/TI, 2008/947/TI un 2009/829/TI par tiesas nolēmumu savstarpējo atzīšanu attiecībā uz brīvības atņemšanas sodiem vai ar brīvības atņemšanu saistītiem pasākumiem, probācijas lēmumiem un alternatīvām sankcijām, kā arī uzraudzības pasākumiem kā alternatīvu pirmstiesas apcietinājumam

{SWD(2014) 34 final}

SATURS

1. Ievads 3
2. Pamatlēmumu izstrādāšanas konteksts — saskaņotu un atbilstīgu tiesību aktu kopums 4
3. Īstenošanas situācija un netransponēšanas sekas 5
4. Saņemto transponēšanas tiesību aktu iepriekšējs novērtējums 6
4.1. Attiecīgās personas iespējas nodošanas procesā 6
4.2. Savstarpējas uzticēšanās princips — piespriestā soda nepielāgošana principā 7
4.3. Turpmākie lēmumi — atšķirības piespriestā soda izpildē 8
4.4. Pienākums akceptēt nodošanu, ja vien netiek piemēroti atteikuma pamati 8
4.5. Termiņi 9
4.6. Saikne starp pamatlēmumiem un Eiropas apcietināšanas orderi 9
4.7. Deklarācijas par pārējas noteikumu 10
5. Jauna tiesiskā vide, lai nodrošinātu trešā pīlāra tiesību aktu piemērošanu praksē 10
6. Secinājums 11

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par to, kā dalībvalstis īsteno Pamatlēmumus 2008/909/TI, 2008/947/TI un 2009/829/TI par tiesas nolēmumu savstarpējo atzīšanu attiecībā uz brīvības atņemšanas sodiem vai ar brīvības atņemšanu saistītiem pasākumiem, probācijas lēmumiem un alternatīvām sankcijām, kā arī uzraudzības pasākumiem kā alternatīvu pirmstiesas apcietinājumam

1. IEVADS

Eiropas kopējā tiesiskuma telpā, kas pamatojas uz savstarpēju uzticēšanos, ES ir veikusi pasākumus, lai nodrošinātu, ka attieksme pret personām ar pastāvīgo dzīvesvietu citā valstī, pret kurām notiek kriminālprocess, neatšķiras no attieksmes pret personām, kuru dzīvesvieta ir attiecīgajā valstī. Tas ir īpaši svarīgi, ņemot vērā to ES pilsoņu lielo skaitu, kas ar brīvības atņemšanu saistīto sodu izcieš citās dalībvalstīs.

Šajā sakarā 2008. un 2009. gadā ES pieņēma trīs papildu pamatlēmumus, kuru attiecīgie transponēšanas termiņi ir beigušies:

– Padomes Pamatlēmums 2008/909/TI[1] par savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu attiecībā uz spriedumiem krimināllietās, ar kuriem piespriesti brīvības atņemšanas sodi vai ar brīvības atņemšanu saistīti pasākumi *(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmums)*, bija jāīsteno līdz 2011. gada 5. decembrim. No vienas puses, šis pamatlēmums ļauj dalībvalstij izpildīt citā dalībvalstī piespriestu cietumsodu personai, kas paliek pirmajā dalībvalstī. No otras puses, tas izveido sistēmu, lai nodotu notiesātas personas to valstspiederības vai parastās dzīvesvietas valstij (vai citai valstij, ar kuru tiem ir cieša saikne) cietumsoda izciešanai.

– Padomes Pamatlēmums 2008/947/TI[2] par savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu tādiem spriedumiem un probācijas lēmumiem, kuri paredzēti probācijas pasākumu un alternatīvu sankciju uzraudzībai *(Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmums)*, bija jāīsteno līdz 2011. gada 6. decembrim. To piemēro daudzām brīvības atņemšanas alternatīvām un pasākumiem, kas veicina pirmstermiņa atbrīvošanu (piem., aizliegumam apmeklēt noteiktus apvidus, pienākumam strādāt piespiedu darbu vai pildīt rīkojumus, kas attiecas uz pastāvīgo dzīvesvietu, apmācību vai profesionālām darbībām). Probācijas lēmumu vai citu alternatīvu sankciju var izpildīt citā dalībvalstī, ja attiecīgā persona tam piekrīt.

– Padomes Pamatlēmums 2009/829/TI[3], ar ko savstarpējas atzīšanas principu piemēro lēmumiem par uzraudzības pasākumiem kā alternatīvu pirmstiesas apcietinājumam *(Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmums)*, bija jāīsteno līdz 2012. gada 1. decembrim. Šis pamatlēmums attiecas uz nosacītu atbrīvošanu pirmstiesas posmā. Tas ļaus nodot ar brīvības atņemšanu nesaistītus uzraudzības pasākumus (piem., pienākumu uzturēties noteiktā vietā vai pienākumu noteiktos laikos pieteikties konkrētā iestādē) no dalībvalsts, kurā persona ar pastāvīgo dzīvesvietu citā valstī tiek turēta aizdomās par

[1] Padomes 2008. gada 27. novembra Pamatlēmums 2008/909/TI (OV L 327, 5.12.2008., 27. lpp.).
[2] Padomes 2008. gada 27. novembra Pamatlēmums 2008/947/TI (OV L 337, 16.12.2008., 102. lpp.).
[3] Padomes 2009. gada 23. oktobra Pamatlēmums 2009/829/TI (OV L 294, 11.11.2009., 20. lpp.).

noziedzīgu nodarījumu, uz dalībvalsti, kur šī persona parasti dzīvo. Tas ļaus līdz lietas iztiesāšanai citā dalībvalstī nevis piemērot aizdomās turētai personai pirmstiesas apcietinājumu, bet attiecināt uz šo personu uzraudzības pasākumus tajā dalībvalstī, kurā ir šīs personas dzīvesvieta.

Izvērtējot daudzās atbildes attiecībā uz Komisijas 2011. gada jūnija Zaļo grāmatu par ES tiesību aktu krimināltiesību jomā piemērošanu saistībā ar brīvības atņemšanu[4], tika atklāts, ka absolūtai prioritātei vajadzētu būt pamatlēmumu pareizai un laicīgai īstenošanai.

Tādējādi šim ziņojumam ir divi mērķi: pirmkārt, novērtēt pamatlēmumu īstenošanas pakāpi, ņemot vērā Komisijas pilnvaras no 2014. gada 1. decembra[5] sākt pārkāpumu izmeklēšanas procedūras; otrkārt, veikt to valsts transponēšanas tiesību aktu iepriekšēju novērtēšanu, kurus Komisija jau ir saņēmusi.

2. PAMATLĒMUMU IZSTRĀDĀŠANAS KONTEKSTS — SASKAŅOTU UN ATBILSTĪGU TIESĪBU AKTU KOPUMS

Katru gadu desmitiem tūkstoši ES pilsoņu tiek vajāti par iespējamiem noziegumiem vai notiesāti kādā citā Eiropas Savienības dalībvalstī. Ļoti bieži krimināltiesas izdod rīkojumu aizturēt personas ar pastāvīgo dzīvesvietu citā valstī, jo baidās, ka tās neieradīsies uz lietas iztiesāšanu. Aizdomās turētajam, kura pastāvīgā dzīvesvieta ir attiecīgajā valstī, līdzīgā situācijā bieži vien piemēro mazāk stingru uzraudzības pasākumu, piemēram, policijas uzraudzību vai izceļošanas aizliegumu.

Pamatlēmumi uzskatāmi par saskaņotu un atbilstīgu tiesību aktu kopumu, kas risina jautājumu par ES pilsoņu apcietinājumu citās dalībvalstīs un potenciāli var samazināt pirmstiesas apcietinājuma laiku vai veicināt ieslodzīto personu sociālo rehabilitāciju pārrobežu kontekstā. Faktiski operatīva saikne pastāv ne tikai starp šiem trim pamatlēmumiem, bet arī starp minētajiem pamatlēmumiem un Pamatlēmumu par Eiropas apcietināšanas orderi[6].

Ja visas dalībvalstis pienācīgi īstenotu *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmumu*, tas ļautu aizdomās turētajām personām, attiecībā uz kurām izdots Eiropas apcietināšanas orderis, ātri atgriezties savā dzīvesvietas valstī, kamēr tās gaida tiesu citā dalībvalstī. Tas ļaus izvairīties no ilgstošas atrašanās pirmstiesas apcietinājumā kādā ārvalstī pēc Eiropas apcietināšanas ordera izpildes un pirms tiesas procesa faktiskas uzsākšanas. Turklāt *Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmuma* pienācīga īstenošana rosinās tiesnešus, kas būs pārliecināti, ka persona tiks pienācīgi uzraudzīta citā dalībvalstī, piemērot ārvalstīs izpildāmu alternatīvu sankciju, nevis cietumsodu.

Saikne pastāv arī starp *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmumu* un *Probācijas un alternatīvu sankciju pamatlēmumu*. Ja apsūdzētā persona atbilstīgi *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmumam* jau pirmstiesas posmā ir nosūtīta atpakaļ un ir pierādījusi, ka ievēro pirmstiesas posmā piemērotos nosacījumus, tiesnesis, visticamāk, piemēros alternatīvu sankciju (nevis cietumsodu), ko pēctiesas posmā var izpildīt ārvalstīs.

---

4 COM (2011) 327 galīgā redakcija: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/110614_en.htm

5 Pārejas perioda beigu datums atbilstīgi Lisabonas Līguma 36. protokolam (sk. 5. iedaļu).

6 Padomes 2002. gada 13. jūnija Pamatlēmums 2002/584/TI par Eiropas apcietināšanas orderi un nodošanas procedūrām starp dalībvalstīm *(Eiropas apcietināšanas orderis)*, OV L 190, 18.7.2002., 1. lpp.

Turklāt *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma* 25. pants nodrošina saikni ar *Eiropas apcietināšanas ordera pamatlēmumu*. Šis noteikums un *Eiropas apcietināšanas ordera pamatlēmuma* 4. panta 6. punkts un 5. panta 3. punkts ļauj dalībvalstij atteikties nodot tās valstspiederīgos, pastāvīgos iedzīvotājus vai personas, kas uzturas minētajā dalībvalstī, ja tā apņemas izpildīt cietumsodu saskaņā ar *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmumu*.

Lai pilnībā izmantotu minētā tiesību aktu kopuma potenciālu, pamatlēmumi pareizi jātransponē valstu tiesību aktos.

3. ĪSTENOŠANAS SITUĀCIJA UN NETRANSPONĒŠANAS SEKAS

Ziņojuma rakstīšanas laikā attiecīgi 10, 14 un 16 dalībvalstis vēl nebija transponējušas pamatlēmumus vairāk nekā 2 gadus un 1 gadu pēc to īstenošanas termiņa. Komisija saņēma ziņojumus par valsts transponēšanas tiesību aktiem tikai no šādām dalībvalstīm:

– *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmums* — no **Apvienotās Karalistes, Dānijas, Itālijas, Luksemburgas un Somijas** līdz īstenošanas termiņam un no **Austrijas, Beļģijas, Čehijas, Francijas, Horvātijas, Latvijas, Maltas, Nīderlandes, Polijas, Rumānijas, Slovākijas, Slovēnijas un Ungārijas** pēc īstenošanas termiņa;

– *Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmums* — no **Dānijas un Somijas** līdz īstenošanas termiņam un no **Austrijas, Beļģijas, Bulgārijas, Čehijas, Horvātijas, Latvijas, Nīderlandes, Polijas, Rumānijas, Slovākijas, Slovēnijas un Ungārijas** pēc īstenošanas termiņa;

– *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmums* — no **Dānijas, Latvijas, Polijas un Somijas** līdz īstenošanas termiņam un no **Austrijas, Čehijas, Horvātijas, Nīderlandes, Rumānijas, Slovākijas, Slovēnijas un Ungārijas** pēc īstenošanas termiņa.

Ziņojumi netika saņemti no šādām dalībvalstīm[7]:

– par *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmumu* — no **Bulgārijas, Grieķijas, Igaunijas, Īrijas, Kipras, Lietuvas, Portugāles, Spānijas, Vācijas un Zviedrijas**;

– par *Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmumu* — no **Apvienotās Karalistes, Francijas, Grieķijas, Igaunijas, Itālijas, Īrijas, Kipras, Lietuvas, Luksemburgas, Maltas, Portugāles, Spānijas, Vācijas un Zviedrijas**;

– par *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmumu* — no **Apvienotās Karalistes, Beļģijas, Bulgārijas, Francijas, Grieķijas, Igaunijas, Itālijas, Īrijas, Kipras, Lietuvas, Luksemburgas, Maltas, Portugāles, Spānijas, Vācijas un Zviedrijas**.

Pielikumā pievienotajā dienestu darba dokumentā atrodama tabula, kurā norādīta pamatlēmumu īstenošanas situācija, un tabula, kurā norādītas attiecīgās dalībvalstu deklarācijas.

[7] Dažas dalībvalstis informēja Komisiju par attiecīgo tiesību aktu sagatavošanas procesu valsts līmenī. Tomēr neviena no šīm dalībvalstīm nav pieņēmusi šos tiesību aktus vai informējusi Komisiju līdz 2013. gada decembrim.

Dalībvalstīm jāīsteno pamatlēmumi tieši tāpat kā tiek īstenots jebkurš cits ES *acquis* elements. Pēc būtības pamatlēmumi dalībvalstīm ir saistoši attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet īstenošanas formu un metožu izvēle ir dalībvalstu iestāžu ziņā. Pamatlēmumiem nav tiešas ietekmes. Tomēr atbilstīgas interpretācijas princips ir saistošs attiecībā uz pamatlēmumiem, kas pieņemti iepriekšējā Līguma par Eiropas Savienību VI sadaļas kontekstā[8].

Tas, ka dažas dalībvalstis pamatlēmumus neīsteno, rada problēmas, jo tās dalībvalstis, kas ir pienācīgi īstenojušas pamatlēmumus, nevar piemērot sadarbības noteikumus attiecībās ar tām dalībvalstīm, kuras nav īstenojušas pamatlēmumus paredzētajā termiņā. Savstarpējās atzīšanas princips, kas ir tiesvedības tiesiskās telpas pamats, nosaka abpusēju transponēšanu; tas nedarbojas, ja instrumenti netiek pareizi īstenoti divās attiecīgajās dalībvalstīs. Tādējādi, sadarbojoties ar dalībvalsti, kas nav īstenojusi pamatlēmumus paredzētajā termiņā, pat tās dalībvalstis, kas to ir paveikušas, turpinās piemērot Eiropas Padomes attiecīgās konvencijas gadījumos, kad jānodod ES ieslodzītās personas vai sodi citai dalībvalstij.

4. SAŅEMTO TRANSPONĒŠANAS TIESĪBU AKTU IEPRIEKŠĒJS NOVĒRTĒJUMS

Ekspertu un dalībvalstu sanāksmju laikā kļuva skaidrs, ka dažām problēmām un tiesību normām jāpievērš lielāka vērība. Tas apstiprinājās arī to dalībvalstu īstenošanas tiesību aktu iepriekšējā analīzē, kurus Komisija jau ir saņēmusi.

Tāpēc šajā ziņojumā uzmanība ir pievērsta atsevišķiem pantiem, kas, ņemot vērā to mērķus, veido pamatlēmumu galveno daļu. Tā kā šis ziņojums attiecas uz trim pamatlēmumiem, minētie panti ir sagrupēti pa tēmām.

Tā kā šis ir iepriekšējs novērtējums, ir pāragri izdarīt vispārīgus secinājumus par pamatlēmumu īstenošanas kvalitāti. Tam par iemeslu ir arī tas, ka daudzas dalībvalstis vēl nav izpildījušas savu pienākumu saistībā ar pamatlēmumu transponēšanu.

Turklāt līdz šim pamatlēmumu piemērošanas praktiskā pieredze dalībvalstīs ir bijusi neliela. Ziņojuma rakstīšanas laikā Komisija bija saņēmusi ierobežotu indikatīvu informāciju par pamatlēmumu praktisko piemērošanu, kuru bija iesniegušas trīs dalībvalstis (Beļģija, Nīderlande un Somija). Pieejamie ierobežotie dati liecina, ka *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmums* jau tiek izmantots, turpretim atbilstīgi *Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmumam* un *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmumam* vēl nav notikusi neviena nodošana.

Lai palīdzētu pamatlēmumu īstenošanas procesā, būtu jāizceļ to dalībvalstu centieni, kas īstenoja pamatlēmumus paredzētajā termiņā, un jāanalizē apsvērumi attiecībā uz minētajām dalībvalstīm, ņemot vērā Komisijas pieeju.

4.1. Attiecīgās personas iespējas nodošanas procesā

(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 6. pants, Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmuma 5. pants un Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma 9. pants)

Sociālā rehabilitācija ir viens no galvenajiem un svarīgākajiem pamatlēmumu principiem, tāpēc dalībvalstu īstenošanas tiesību aktos jānodrošina, ka attiecīgā persona ir pienācīgi informēta par nodošanas lēmumiem.

[8] Sk. ES Tiesas 2005. gada 16. jūnija spriedumu lietā C-105/03, *Pupino*.

Tomēr *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma* 6. pantā ir paredzēta iespēja nodot notiesātu personu bez tās piekrišanas, ievērojot konkrētus nosacījumus. Tā kā tas ir jauns aspekts salīdzinājumā ar Eiropas Padomes 1983. gada Konvenciju[9], ir svarīgi, lai dalībvalstis pienācīgi transponētu šo noteikumu. Kā norādīts minētajā pantā, īstenošanas tiesību aktos būtu jāparedz notiesātās personas nodošana bez tās piekrišanas tikai trijos noteiktos gadījumos. Būtu jāparedz vismaz noteikumi par notiesātās personas viedokļa ņemšanu vērā (ja šī persona joprojām ir sprieduma valstī), notiesātās personas informēšanu, kompetento iestāžu konsultācijām un iespēju izpildes valsts iestādēm sniegt pamatotu atzinumu.

No dalībvalstu īstenošanas tiesību aktu iepriekšējas analīzes rodas iespaids, ka ne vienmēr ir skaidri noteikts, ka persona būtu jāinformē un ka tai būtu jādod iespēja paust savu viedokli, kas jāņem vērā.

Atbilstīgi *Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmumam* notiesātās personas piekrišana ir vajadzīga vienmēr, ja vien persona nav atgriezusies izpildes valstī, tādējādi netieši norādot uz savu piekrišanu. Tas ir svarīgi, jo šo pamatlēmumu nevar izmantot pret attiecīgās personas gribu. Tas izskaidrojams ar to, ka šis pamatlēmums tiek piemērots tikai tad, ja persona sprieduma valstī jau ir atbrīvota, grib atgriezties kā "brīva persona" savā valstī un ir gatava sadarboties ar uzraudzības iestādēm. Tas pats attiecas uz *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmumu*, ko piemēro pirmstiesas posmā, kad persona vēl netiek uzskatīta par vainīgu.

Komisija izvērtēs, vai dalībvalstis savos īstenošanas tiesību aktos pareizi nosaka efektīvu procedūru, kas nodošanas procesā nodrošina notiesātās personas iespējas.

4.2. Savstarpējas uzticēšanās princips — piespriestā soda nepielāgošana principā

(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 8. pants, Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmuma 9. pants, Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma 13. pants)

Lai nerastos konflikti, kas var negatīvi ietekmēt pamatlēmumu darbību, ir svarīgi atrast pareizo līdzsvaru starp sākotnēji piespriestā soda ievērošanu un dalībvalstu tiesiskajām tradīcijām. Tā kā pamatlēmumi pamatojas uz savstarpēju uzticēšanos pārējo dalībvalstu tiesību sistēmām, būtu jāievēro sprieduma valsts tiesneša lēmums, kas, principā, nebūtu ne jāpārskata, ne jāpielāgo. Sodu var pielāgot tikai gadījumā, ja soda ilgums vai veids neatbilst izpildes valsts tiesību aktiem (piem., normatīvos aktos noteiktajam maksimālajam sodam). Tomēr pielāgotajam sodam cik vien iespējams jāatbilst sākotnējam sodam. Pielāgotais sods nedrīkst pastiprināt sprieduma valstī piespriesto sodu attiecībā uz tā veidu vai ilgumu.

Dažas dalībvalstis ir paplašinājušas pielāgošanas iespējas, pievienojot papildu nosacījumus (Polija, Latvija). Tas izpildes valstij dod iespēju novērtēt, vai sprieduma valstī piespriestais sods atbilst sodam, ko parasti par šo noziedzīgo nodarījumu piespriestu izpildes valstī. Tas acīmredzami ir pretrunā pamatlēmumu mērķim un būtībai.

Attiecībā uz sodiem, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu, *Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmums* nodrošina, ka alternatīvo sankciju var nodot pat tad, ja izpildes dalībvalstī šāda veida sankcija netiktu piemērota līdzīgam noziedzīgam nodarījumam. Turklāt, tā kā dalībvalstīm jānodrošina vismaz probācijas pasākumi un

[9] Šīs Konvencijas 1997. gada papildu protokolā jau bija noteikta iespēja nedaudzos gadījumos nodot ieslodzītas personas bez viņu piekrišanas. Tomēr ne visas dalībvalstis protokolu ir ratificējušas.

alternatīvās sankcijas, kā minēts šā pamatlēmuma 4. panta 1. punktā, tas radīs pozitīvu blakusefektu — apcietinājuma alternatīvu veicināšanu un tuvināšanu dažādās dalībvalstīs. Tiesību aktu iepriekšējs novērtējums liecina, ka dažas dalībvalstis nav īstenojušas visus obligātos pasākumus (Bulgārija, Polija).

Tas pats attiecas uz *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmumu*, saskaņā ar kuru dalībvalstīm jānodrošina vismaz seši obligātie pasākumi, kā minēts 8. panta 1. punktā. Ungārija pieļauj tikai triju uzraudzības pasākumu nodošanu.

4.3. Turpmākie lēmumi — atšķirības piespriestā soda izpildē

(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 17. pants, Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmuma 14. pants, Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma 18. pants)

Tas, cik ilgu laiku notiesātā persona faktiski pavadīs apcietinājumā, pārsvarā ir atkarīgs no izpildes valsts priekšlaicīgas un nosacītas atbrīvošanas noteikumiem. Šajā ziņā dalībvalstīs pastāv būtiskas atšķirības, proti, dažās dalībvalstīs notiesāto personu atbrīvo, ja tā ir izcietusi divas trešdaļas no soda laika, citās dalībvalstīs — tad, ja ir pagājusi viena trešdaļa no soda laika.

Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 17. pantā paredzēts, ka soda izpildi, tostarp pirmstermiņa un nosacītas atbrīvošanas iespējas, reglamentē ar izpildes valsts tiesību aktiem. Tomēr šai dalībvalstij pēc pieprasījuma jāinformē tā dalībvalsts, kas piespriedusi sākotnējo sodu, par izpildes valsts noteikumiem, kas piemērojami attiecībā uz pirmstermiņa vai nosacītu atbrīvošanu. Ja sprieduma valsts baidās, ka nodošana varētu izraisīt situāciju, ko tā varētu uzskatīt par priekšlaicīgu atbrīvošanu, tā var nolemt nenodot attiecīgo personu un atsaukt apliecinājumu. Tāpēc ir svarīgi, lai dalībvalstis pienācīgi īstenotu pienākumu par informācijas sniegšanu pēc pieprasījuma pirms nodošanas un soda izpildes, taču dažu dalībvalstu īstenošanas tiesību akti to nenodrošina.

Komisija sadarbībā ar dalībvalstīm un ieinteresētajām personām rosinās, izmantojot datubāzes, apmainīties ar informāciju par priekšlaicīgu un nosacītu atbrīvošanu.

4.4. Pienākums akceptēt nodošanu, ja vien netiek piemēroti atteikuma pamati

(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 9. pants, Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmuma 11. pants, Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma 15. pants)

Viens no pamatlēmumos paredzētajiem jaunajiem aspektiem ir tas, ka tajos principā ir uzlikts par pienākumu akceptēt nodošanas pieprasījumus. Tam par iemeslu ir savstarpējās atzīšanas princips, uz kuru pamatlēmumi pamatojas un kurš ir atspoguļots pamatlēmumu kopīgajā noteikumā, — izpildes valsts *atzīst* sprieduma valsts pārsūtīto spriedumu. Nodošanu var atteikt tikai dažos gadījumos, proti, ja tiek piemēroti atteikuma pamati, kā minēts vairākos pamatlēmumos. Turpretim sprieduma valstij nav noteikts pienākums pārsūtīt spriedumu (sk. *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma* 4. panta 5. punktu).

Dalībvalstu īstenošanas tiesību aktu iepriekšēja analīze liecina, ka atteikuma pamatu transponēšanā pastāv būtiskas atšķirības. Dažas dalībvalstis nav īstenojušas visus pamatlēmumos norādītos atteikuma pamatus (Ungārija, Luksemburga, Nīderlande, Dānija, Latvija), bet citas ir pievienojušas papildu pamatus (Austrija, Beļģija, Dānija). Dažas dalībvalstis ir pareizi īstenojušas atteikuma pamatus, nosakot, ka kompetentā iestāde tos var brīvi izvēlēties (Somija, Latvija, Bulgārija), citas

dalībvalstis tos ir īstenojušas kā obligātus (Austrija, Itālija, Malta, Slovākija), bet trešās grupas dalībvalstu īstenošanas tiesību aktos paredzēti gan izvēles, gan obligātie atteikuma pamati (Beļģija, Dānija, Luksemburga, Nīderlande, Polija, Ungārija).

Tas, ka papildu atteikuma pamati tiek paredzēti un padarīti obligāti, šķiet pretrunā gan pamatlēmumu tekstam, gan būtībai.

Attiecībā uz jautājumu par to, vai atteikumu pamatu piemērošanai vajadzētu būt tādu kompetento iestāžu brīvai izvēlei, kas pieņems lēmumu par atzīšanu un īstenošanu, pamatlēmumu tekstā ir skaidri noteikts, ka kompetentā iestāde "var" neatzīt spriedumu un neizpildīt sodu, ja tiek piemēroti atteikuma pamati. Šis formulējums norāda, ka kompetentajai iestādei vajadzētu būt iespējai katrā konkrētā gadījumā brīvi izlemt, vai piemērot atteikuma pamatu, ņemot vērā sociālās rehabilitācijas aspektu, kurš ir visu trīs pamatlēmumu pamats. Tāpēc atteikuma pamati būtu jāīsteno kā kompetentās iestādes brīva izvēle.

Šī pieeja atbilst pamatlēmumiem, kas nosaka, ka nodošanai jāuzlabo sociālās rehabilitācijas iespējas un ka tā var notikt pēc apsūdzētās vai notiesātās personas nepārprotami izteikta pieprasījuma. Šajā gadījumā pienākums atteikt nodošanu, jo tiek piemērots kāds no atteikuma pamatiem, parasti nebūtu pašas notiesātās personas interesēs.

4.5. Termiņi

(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 12. pants, Probācijas un alternatīvo sankciju pamatlēmuma 12. pants, Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma 12. pants)

Lai sekmētu un paātrinātu tiesas iestāžu sadarbību, ar pamatlēmumiem tiek izveidota jauna, vienkāršota un efektīvāka sodu nodošanas sistēma. Tāpēc nodošanas norisei ir paredzēti noteikti termiņi.

Termiņi dalībvalstīm parasti būtu jāīsteno tā, lai galīgais spriedums, tostarp apelācijas procedūra, būtu pabeigts noteiktajā termiņā. Pārsniegt termiņu drīkst tikai izņēmuma gadījumos.

Lai gan nav šaubu, ka visām dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka notiesātās personas var izmantot juridiskās tiesības un aizsardzības līdzekļus saskaņā ar to valsts tiesību aktiem, Austrija, Latvija un Ungārija savos īstenošanas tiesību aktos nav iekļāvušas noteikumu par maksimālo termiņu tiesas spriedumu par nodošanas procedūrām pārsūdzībai.

Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka aizsardzības līdzekļu iekļaušana sistēmā tiktu līdzsvarota ar pamatlēmumos noteikto termiņu ievērošanu[10].

4.6. Saikne starp pamatlēmumiem un Eiropas apcietināšanas orderi

(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 25. pants un Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma 21. pants)

Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 25. pantā un *Eiropas apcietināšanas ordera pamatlēmuma* 4. panta 6. punktā un 5. panta 3. punktā dalībvalstij ir atļauts atteikties nodot personu atbilstīgi Eiropas apcietināšanas orderim (vai atļauts nodot ar nosacījumu, ka personai jāatgriežas šajā dalībvalstī), ja attiecīgā persona ir valstspiederīgais, pastāvīgais iedzīvotājs vai persona, kas uzturas minētajā

[10] Sk. ES Tiesas 2013. gada 30. maija spriedumu lietā C-168/13 PPU, *Jeremy F. / Premier ministre.*

dalībvalstī, un ja šī dalībvalsts apņemas izpildīt cietumsodu saskaņā ar *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmumu*.

Dažas dalībvalstis savos īstenošanas tiesību aktos nav norādījušas, ka iepriekšminētajās situācijās būtu jāpiemēro valsts iekšējie noteikumi, ar kuriem *Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmums* ir transponēts (Dānija, Latvija, Luksemburga, Malta, Slovākija un Ungārija). Austrija šo iespēju nodrošina tikai tad, ja nodošanas pieprasījums attiecas uz tās valstspiederīgajiem. Tā vietā, lai ievērotu pienākumu izpildīt sodu, kā tas ir bijis piespriests sprieduma valstī, Nīderlande ir paturējusi tiesības izvērtēt, vai piespriestais brīvības atņemšanas sods atbilst sodam, kas par šo nodarījumu tiktu piespriests Nīderlandē. Tas, šķiet, ir pretrunā pamatlēmumu tekstam un būtībai.

Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma 21. pantā ir paredzēta iespēja izdot Eiropas apcietināšanas orderi, lai atvestu atpakaļ personu, kurai jāpiedalās lietas iztiesāšanā vai kura nav izpildījusi Eiropas uzraudzības rīkojumā paredzētos nosacījumus. Ne visas dalībvalstis ir īstenojušas 21. pantu (Latvija, Polija un Ungārija).

Par to jāizsaka nožēla, ņemot vērā, ka pēc savas būtības Eiropas uzraudzības rīkojums būtu ļoti noderīgs, ļaujot personām, kas gaida tiesu par samērā nenozīmīgiem nodarījumiem, doties mājās. Atzīstot to, *Eiropas uzraudzības rīkojuma pamatlēmuma* 21. pantā netiek īpaši paredzēta parastā Eiropas apcietināšanas ordera prasība, ka par noziedzīgu nodarījumu, saistībā ar kuru ir izdots Eiropas apcietināšanas orderis, ir piemērojams sods – brīvības atņemšana uz vismaz 12 mēnešiem[11].

4.7. Deklarācijas par pārējas noteikumu

(Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 28. pants)

Ieslodzīto personu nodošanas pamatlēmuma 28. pantā ir noteikts, ka laikā, kad tiek pieņemts šis pamatlēmums, dalībvalstis var nākt klajā ar deklarāciju, kurā norādīts, ka attiecībā uz galīgajiem spriedumiem, kas pieņemti pirms norādīta datuma (kas nevar būt vēlāks par 2011. gada 5. decembri), tās turpinās piemērot spēkā esošos juridiskos instrumentus par notiesāto personu nodošanu. Šo pamatlēmumu pieņēma 2008. gada 27. novembrī.

No Komisijai nosūtītās informācijas rodas iespaids, ka četras dalībvalstis (Īrija, Malta, Nīderlande un Polija) ir iesniegušas šādas deklarācijas. Tomēr atbilstoši jaunākajai informācijai, ko saņēmusi Komisija, Īrija, Malta un Polija to ir izdarījušas pēc pamatlēmuma pieņemšanas dienas, proti, pēc 2008. gada 27. novembra. Komisija uzskata, ka šīs deklarācijas nav derīgas un dalībvalstīm no to spēkā esošajiem vai ierosinātajiem īstenošanas tiesību aktiem nekavējoties būtu jāizslēdz termiņi.

5. JAUNA TIESISKĀ VIDE, LAI NODROŠINĀTU TREŠĀ PĪLĀRA TIESĪBU AKTU PIEMĒROŠANU PRAKSĒ

Visas dalībvalstis, kas apņēmušās pirms transponēšanas termiņa beigām īstenot pamatlēmumus, kuri pieņemti atbilstīgi tā sauktajam "trešajam pīlāram", ir panākušas vienbalsīgu vienošanos par šiem pamatlēmumiem.

[11] Sk. 2. panta 1. punktu *Eiropas apcietināšanas ordera pamatlēmumā.*

Tāpēc dalībvalstis ir izveidojušas tiesību sistēmu, kas tām ir tikpat saistoša kā citas ES tiesību jomas, pat ja līdz Lisabonas Līguma 36. protokolā paredzētā pārejas perioda beigām nav pieejams izpildes mehānisms.

Nav šaubu, ka ES tiesību aktu izpildes spēks, tostarp atbilstīgi trešajam pīlāram pieņemtie pasākumi, dažādās dalībvalstīs nevar atšķirties atkarībā no īstenošanas līmeņa valsts tiesību sistēmā, neapdraudot tiesu iestāžu efektīvas sadarbības sasniegumus.

No 2014. gada 1. decembra ES Tiesai būs pilnīga jurisdikcija, tostarp attiecībā uz prejudiciāliem nolēmumiem par tiesību aktu interpretāciju, policijas sadarbības un tiesu iestāžu sadarbības krimināllietās jomā. Komisija un dalībvalstis būs tiesīgas sākt pārkāpumu procedūru pret tām dalībvalstīm, kas nav īstenojušas vai nav pareizi īstenojušas ES tiesību aktus.

Šīs jaunās iespējas būs īpaši svarīgas saistībā ar nozīmīgākajiem tiesību aktiem, kas pieņemti pirms Lisabonas Līguma krimināltiesību jomā, pie kuriem, pēc Komisijas domām, pieder arī šie trīs pamatlēmumi.

6. SECINĀJUMS

Lai gan dažu dalībvalstu līdz šim paveiktie centieni ir atzīstami, šo triju svarīgo tiesību aktu īstenošanas līmenis ne tuvu nav apmierinošs.

Mērķi attīstīt brīvības, drošības un tiesiskuma telpu visiem ES pilsoņiem, kā noteikts Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā, nevar sasniegt, ja dalībvalstis pienācīgi neīsteno instrumentus, par kuriem tās ir vienojušās.

Daļēja un nepilnīga pamatlēmumu transponēšana kavē savstarpējas atzīšanas principa piemērošanu krimināltiesību jomā. Turklāt tas pārkāpj ES pilsoņu tiesisko paļāvību, jo viņi zaudē vērtīgu instrumentu mazināt negatīvo ietekmi uz viņu dzīvi, ja viņi tiek turēti aizdomās vai apsūdzēti citā dalībvalstī; jo īpaši tas skar pilsoņus, attiecībā uz kuriem pirmstiesas posmā ir izdots Eiropas apcietināšanas orderis. Tajā pašā laikā nav sasniedzams arī pamatlēmumu mērķis nodrošināt, ka tiek ievērots taisnīgums, vienlaikus veicinot aizdomās turēto vai apsūdzēto personu sociālo rehabilitāciju.

Visbeidzot, jāizsaka nožēla par pamatlēmumu vēlo īstenošanu, jo tie var potenciāli samazināt cietumsodus, kurus tiesneši piespriež personām ar pastāvīgo dzīvesvietu citā valstī. Tas ne tikai varētu samazināt cietumu pārapdzīvotību un tādējādi uzlabot brīvības atņemšanas apstākļus, bet arī radīt būtiskus ietaupījumus budžetā, ko dalībvalstis tērē cietumiem.

Paturot prātā Komisijas pilnvaras no 2014. gada 1. decembra uzsākt pārkāpumu procedūras, ir ļoti svarīgi, lai visas dalībvalstis ņemtu vērā šo ziņojumu un turpmāk sniegtu visu attiecīgo informāciju Komisijai, izpildot Līgumā noteiktās saistības. Turklāt Komisija rosina tās dalībvalstis, kas ir apliecinājušas, ka ir sagatavojušas attiecīgus tiesību aktus, pēc iespējas ātrāk īstenot šos valsts mēroga pasākumus un paziņot par tiem. Komisija mudina visas dalībvalstis, kas vēl nav to paveikušas, pēc iespējas ātrāk veikt pasākumus, lai īstenotu šos pamatlēmumus pilnā apmērā. Turklāt Komisija aicina dalībvalstis, kas nepareizi transponējušas pamatlēmumus, pārskatīt un saskaņot valsts īstenošanas tiesību aktus ar pamatlēmumu noteikumiem.